

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.92

МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ ВІД ЧЛЕНСТВА В СОТ ДЛЯ УКРАЇНИ У ВИРОБНИЦТВІ І ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ЗЕРНОВИМИ КУЛЬТУРАМИ З КРАЇНАМИ ЄС І МИТНОГО СОЮЗУ ЄВРАЗЕС

© 2014 КИЗИМ М. О., ЯРОШЕНКО І. В., МАТЮШЕНКО І. Ю., СЕМИГУЛІНА І. Б., МАХАНЬОВА Ю. М.

УДК 339.92

**Кизим М. О., Ярошенко І. В., Матюшенко І. Ю., Семигуліна І. Б., Маханьова Ю. М.
Можливості і загрози від членства в СОТ для України у виробництві і зовнішній торгівлі
зерновими культурами з країнами ЄС і Митного союзу ЄвразЕС**

У статті розглядається проблема наслідків для України від її членства в СОТ у виробництві і зовнішній торгівлі зерновими культурами з країнами ЄС і Митного союзу (МС) ЄВРАЗЕС. Визначено, що Україна знаходиться серед безумовних світових лідерів з виробництва і експорту зерна та соняшникової олії з вітчизняної сировини. Проаналізовано товарну структуру експорту та імпорту агропромислової продукції. Досліджено ситуацію та зміни на ринку зернових культур і продуктів їх переробки після вступу України до СОТ. Визначено негативні фактори розвитку релевантного ринку зернових культур і продуктів його переробки від цього. Визначено, що зовнішня торгівля України з третіми країнами, які не є членами ЄС і МС, після вступу до СОТ значно розширилась і має більш перспективні напрямки подальшого розширення ринків збуту, ніж із країнами ЄС та МС. Доведено, що найбільшим імпортером вітчизняних готових зернових продуктів є Росія. Визначено, що внутрішній ринок України є досить відкритим для імпортової продукції зернових культур і продуктів їх переробки. Досліджено ситуацію та зміни на ринку насіння соняшнику та олії соняшникової після вступу України до СОТ. Виявлено, що виробництво в Україні олії соняшникової є експортоорієнтованим видом діяльності. Аналіз експортно-імпортних операцій України з країнами ЄС та МС дозволив зробити висновок про закритість цих ринків збуту для вітчизняних виробників. Визначено, що внутрішній ринок України з точки зору забезпеченості власною сировинною базою (насіння соняшнику) для виробництва олії соняшникової є досить захищеним. Доведено, що для ефективного розвитку внутрішніх ринків даних товарів Україні необхідно розвивати інші інтеграційні напрями зовнішньої торгівлі.

Ключові слова: виробництво, зовнішня торгівля, зернові культури, ЄС, Митний союз, СОТ

Рис.: 5. **Табл.:** 19. **Бібл.:** 22.

Кизим Микола Олександрович – доктор економічних наук, професор, директор, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

Ярошенко Ігор Васильович – науковий співробітник, відділ проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

Матюшенко Ігор Юрійович – кандидат технічних наук, професор, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

Семигуліна Ірина Борисівна – молодший науковий співробітник, відділ проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

Маханьова Юлія Миколаївна – аспірант, кафедра міжнародних економічних відносин, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

УДК 339.92

UDC 339.92

**Кизим Н. А., Ярошенко И. В., Матюшенко И. Ю., Семигулина И. Б.,
Маханева Ю. Н. Возможности и угрозы от членства в ВТО
для Украины в производстве и внешней торговле зерновыми
культурами со странами ЕС и Таможенного союза ЕвразЭС**

**Kyzym M. O., Yaroshenko I. V., Matyushenko I. Yu., Semygulina I. B.,
Makhansova Yu. M. Opportunities and Threats of Ukraine WTO
Membership to the Production and Foreign Trade of Grain Crops with
the EU and Customs Union and EurAsEC**

В статье рассматривается проблема последствий для Украины от ее членства в ВТО в производстве и внешней торговле зерновыми культурами со странами ЕС и Таможенного союза (ТС) ЕвразЭС. Определено, что Украина находится среди безусловных мировых лидеров по производству и экспорту зерна и подсолнечного масла из отечественного сырья. Проанализирована товарная структура экспорта и импорта агропромышленной продукции. Исследована ситуация и изменения на рынке зерновых культур и продуктов их переработки после вступления Украины в ВТО. Определены негативные факторы развития релевантного рынка зерновых культур и продуктов его переработки. Определено, что внешняя торговля Украины с третьими странами, не являющимися членами ЕС и ТС, после вступления в ВТО значительно расширилась и имеет более перспективные направления дальнейшего расширения рынков сбыта, чем со странами ЕС и ТС. Доказано,

The article deals with the problem of the consequences for Ukraine from its membership in the WTO, for Ukraine's production and foreign grain crops trade with the EU and the Customs Union (CU), the Eurasian Economic Community. It was determined that Ukraine is among the absolute world leaders in the production and export of grain crops and sunflower oil from domestic raw materials. The commodity structure of exports and imports of agricultural products was analyzed. The situation and changes in the market of grain crops and its products after the WTO accession were examined. The negative factors of the relevant market of cereals crops and its products were identified. It was determined that Ukraine's foreign trade with third countries which are not members of the EU and CU after joining the WTO has expanded considerably and has more promising areas for further expanding markets than with the EU and CU. It was proved that the largest importer of domestic

что крупнейшим импортером отечественных готовых зерновых продуктов является Россия. Определено, что внутренний рынок Украины является достаточно открытым для импортной продукции зерновых культур и продуктов их переработки. Исследованы ситуация и изменения на рынке семян подсолнечника и подсолнечного масла после вступления Украины в ВТО. Выявлено, что производство в Украине подсолнечного масла является экспортоориентированным видом деятельности. Анализ экспортно-импортных операций Украины со странами ЕС и ТС позволил сделать вывод о закрытости этих рынков сбыта для отечественных производителей. Определено, что внутренний рынок Украины с точки зрения обеспеченности собственной сырьевой базой (семенами подсолнечника) для производства масла подсолнечного является достаточно защищенным. Доказано, что для эффективного развития внутренних рынков данных товаров Украине необходимо развивать другие интеграционные направления внешней торговли.

Ключевые слова: производство, внешняя торговля, зерновые культуры, ЕС, Таможенный союз, ВТО

Рис.: 5. **Табл.:** 19. **Библ.:** 22.

Кизим Николай Александрович – доктор экономических наук, профессор, директор, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

Ярошенко Игорь Васильевич – научный сотрудник, отдел проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

Матюшенко Игорь Юрьевич – кандидат технических наук, профессор, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

Семигулина Ирина Борисовна – младший научный сотрудник, отдел проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

Маханева Юлия Николаевна – аспирант, кафедра международных экономических отношений, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

finished grain products is Russia. It was determined that the domestic market in Ukraine is quite open to imports of cereals and their products. The situation and changes in the market of sunflower seeds and sunflower oil after Ukraine's accession to the WTO was examined. It was defined that the production of sunflower oil in Ukraine is export oriented activity. The analysis of export-import operations in Ukraine with the EU and CU led to the conclusion that these markets are closed for former Soviet Union producers. It was determined that the domestic market of Ukraine in terms of its own resource base (sunflower seeds) for the production of sunflower oil is secure enough. It was proved that for effective development of domestic markets of these goods, Ukraine needs to develop other areas of foreign trade integration.

Key words: Production, foreign trade, grain/cereal crops, the EU Customs Union and WTO

Рис.: 5. **Табл.:** 19. **Библ.:** 22.

Kyzym Mykola O. – Doctor of Science (Economics), Professor, Director, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Yaroshenko Ihor V. – Research Associate, Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Matyushenko Igor Yu. – Candidate of Sciences (Engineering), Professor, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Semyhulina Iryna B. – Junior Researcher, Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Makhansova Yuliia M. – Postgraduate Student, Department of International Economic Relations, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Проблема визначення основних наслідків впливу зовнішньоекономічних факторів від вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) на основні експортоорієнтовані галузі виробництва агропродовольчих товарів сьогодні стає вкрай актуальною у зв'язку із загостренням глобальної продовольчої проблеми в світі, а також у зв'язку з необхідністю негайної модернізації сільськогосподарського виробництва країни і адаптації його до вимог глобального світу. Вказану проблемою займалися відомі українські вчені і фахівці, зокрема: В. Геєць, В. Точилін, В. Сіденко, І. Кліменко, О. Федірко, І. Ус, Т. О. Осташко, Л. Волощенко, І. Кобута, О. Бородіна, І. Покопа, Є. Гоцуєнко, Н. Гоцуєнко, І. Дашковська, В. П'ятницький, І. Бураковський, В. Мовчан, Д. Ляпін, А. Гончарук, Н. Ничай та багато інших [1 – 18]. Водночас, сьогодні в умовах пошуку оптимального шляху до поглиблення співпраці з країнами Європейського союзу (ЄС) і Митного союзу ЄврАзЕС (МС) з урахуванням п'яти років членства України в СОТ особливо гостро постає питання визначення перспектив розвитку ринку зернових, а також ринку насіння соняшнику та олій соняшникової як основних експортних сільськогосподарських галузей країни.

Сьогодні Україна знаходиться серед безумовних світових лідерів з виробництва і експорту зерна та соняшникової олії з вітчизняної сировини.

На рис. 1 і рис. 2 представлено порівняння товарної структури експорту й імпорту агропромислової продукції з України у 2007 р. і 2012 р. відповідно.

Після вступу до СОТ динаміка структури експорту з України агропромислової продукції в 2007 – 2012 рр. показала, що по готовим харчовим продуктам питома вага в 2012 р. в загальному обсязі зменшилась на 13,4 в. п. і склала 19,5 %; по продукції рослинного походження – збільшилась на 23,9 в. п. і склала 51,5 % (рис. 1). За цей же період динаміка структури імпорту в Україну агропромислової продукції в 2007 – 2012 рр. показала, що по готовим харчовим продуктам питома вага в 2012 р. зменшилась на 11,5 в. п. і склала 39,4 %; по продукції рослинного походження – збільшилась на 11,4 в. п. і склала 32,3 % (рис. 2).

Для ринку зернових культур і продуктів їх переробки після вступу України до СОТ характерні наступні зміни. У табл. 1 представлено дані, що дозволяють оцінити масштабність і значущість галузей виробництва та переробки зернових культур для економіки України у 2007 р. і 2012 р.

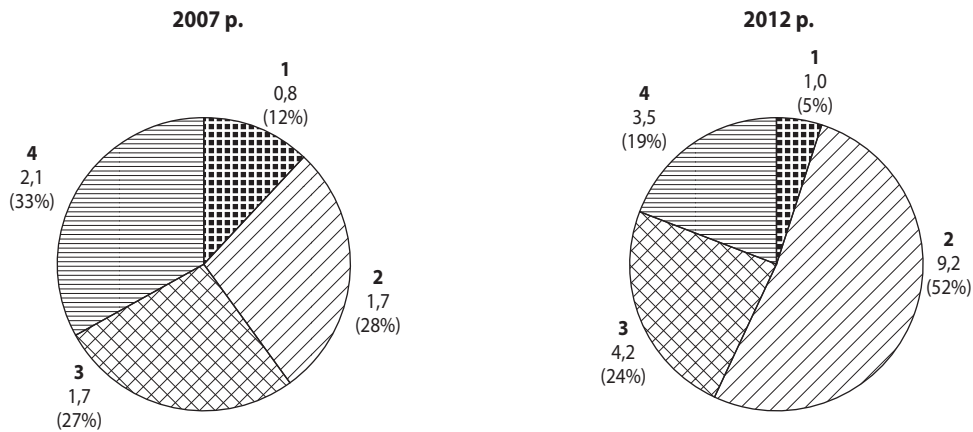

Рис. 1. Товарна структура експорту агропромислової продукції з України у 2005 – 2012 рр., млрд дол.:

1 – жива худоба та продукти тваринного походження; 2 – продукти рослинного походження; 3 – жири та олії тваринного або рослинного походження; 4 – готові харчові продукти

Складено за [21]

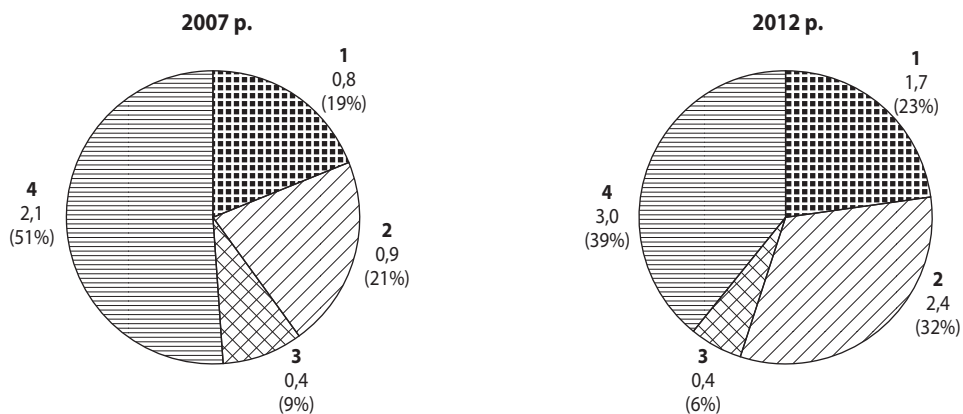

Рис. 2. Товарна структура імпорту агропромислової продукції в Україну у 2005 – 2012 рр., млрд дол.:

1 – жива худоба та продукти тваринного походження; 2 – продукти рослинного походження; 3 – жири та олії тваринного або рослинного походження; 4 – готові харчові продукти

Складено за [21]

Таблиця 1

Виробництво зернових культур та їх переробка в Україні в 2007 р. і 2012 р.

Показник	Одиниця виміру	Рік		Темп зростання, %
		2007	2012	
1	2	3	4	5
Виробництво зернових культур				
Зернові культури (у пост. цінах 2010 р.)	млн грн	32 364,5	49 385,2	152,6
	тис. т	29 295	46 216	157,8
з них по основним видам продукції:				
пшениця	тис. т	13 938	15 761	113,1
жито	тис. т	561	676	120,4
ячмінь	тис. т	5 981	6 935	116,0
овес	тис. т	544	630	115,7
кукурудза на зерно	тис. т	7 421	20 922	281,9
просо	тис. т	84	156	186,2

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
гречка	тис. т	217	239	110,0
рис	тис. т	108		
зернобобові	тис. т	357		
<i>Довідково: частка домашніх господарств у виробництві зернових культур</i>	тис. т	6 447	12 528	194,3
	%	22,0	22,1 *	100,5
<i>Питома вага зернових культур у продукції сільського господарства</i>	%	18,8	22,1	117,6
Харчова промисловість				
Обсяг продукції харчової промисловості	млн грн	109 959,9	254 459,9	234,2
<i>Довідково</i>				
<i>Питома вага харчової промисловості у продукції промисловості</i>	%	15,3	18,2	119,6

Розраховано на підставі [21].

На рис. 3 представлено структуру виробництва зернових культур в Україні в 2007 р. і 2012 р.

Виробництво продукції рослинництва є найбільш перспективним напрямком підприємницької діяльності, крім того забезпечує продовольчу безпеку країни. Ринок зернових культур в Україні є одним із динамічно зроста-

ючих та інвестиційно привабливих. За 2007 – 2012 рр., після вступу до СОТ, обсяги виробництва зернових культур збільшились в 1,6 рази, з 29,3 млн тонн до 49,4 млн тонн. Зернові культури займають значну питому вагу у загальному обсязі продукції сільського господарства, яка протягом 2007 – 2012 рр. зросла з 18,8 % до 22,1 %.

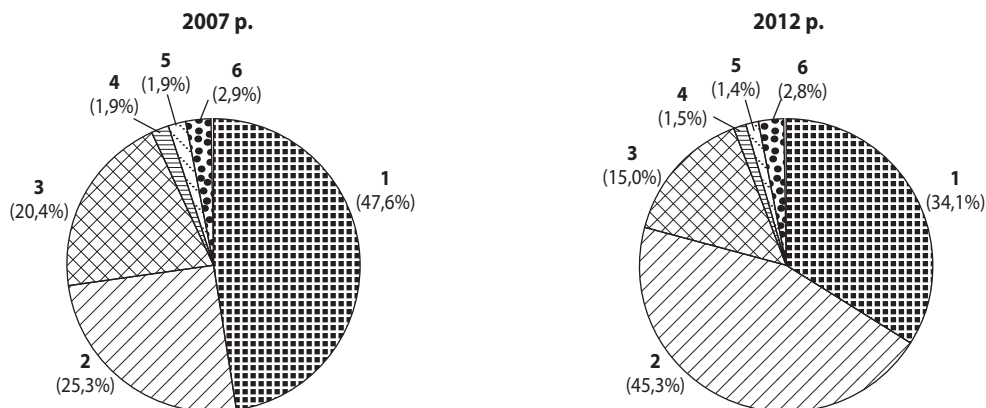

Рис. 3. Структура виробництва зернових культур в Україні в 2007 р. і 2012 р.:

1 – пшениця; 2 – кукурудза; 3 – ячмінь; 4 – жито; 5 – овес; 6 – інші

Складено за [21]

У структурі виробництва зернових культур найбільшу питому вагу мають пшениця, ячмінь і кукурудза, які формують 93 – 94 % усієї виробленої продукції. Протягом 2007 – 2012 рр. суттєво змінилась структура виробництва пшениці – з 47,6 % до 34,1 %, ячменя – з 20,4 % до 15,0 %, кукурудзи – з 25,3 % до 45,3 % в загальному обсязі продукції, що свідчить про тенденції зменшення вирощування високоякісних сортів зернових культур на користь фуражного та кормового зерна.

Продукція харчової промисловості становить значну частину загального обсягу промислового виробництва в Україні. Протягом 2007 – 2012 рр. питома вага харчової промисловості зросла з 15,3 % до 18,3 %.

У табл. 2 представлено ємність і ступінь відкритості державних ринків зерна та борошномельно-круп'яної продукції в Україні за період 2007 – 2012 рр.

Після вступу до СОТ обсяги зернового експорту за 2007 – 2012 рр. від загальнодержавного виробництва зернових культур збільшились з 15,33 % до 58,67 %. На ринку борошна та круп аналогічні показники були у декілька разів меншими і коливались від 3,1 % до 8,7 % по борошну й від 19,0 % до 24,1 % по крупам відповідно. Питома вага обсягів експорту зернових культур у 2012 р. досягла 10,2 % загального обсягу експорту та 76 % експорту продуктів рослинного походження.

Динаміка зернового експорту свідчить про зростання його обсягів у 6 разів порівняно з 2007 р. (з 4,49 до

**Ємність і ступінь відкритості державних ринків зерна та борошномельно-круп'яної продукції (БКП)
в Україні за період 2007 – 2012 рр.**

Показники	Роки						2012 р. до 2007 р., %
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Зернові культури, тис. т							
1. Виробництво	29295	53290	46028	39271	56747	46216	157,8
2. Імпорт	34	222	136	175	273	129	37,6
3. Експорт	4490	16668	26160	14239	14825	27114	у 6 разів
у % до виробництва	15,33	31,28	56,8	36,26	26,12	58,67	X
4. Ємність ринку (1+2-3)	25148	36844	20004	25207	42195	19231	76,5
5. Ступінь відкритості ринку, % (2/4)	1,36	0,60	0,68	0,69	0,65	0,67	X
Борошно, тис. т							
1. Виробництво	2908	3030	2734	2632	2587	2651	91,2
2. Імпорт	36,9	12,4	2,8	6,8	7,4	11,9	32,2
3. Експорт	90,2	264,5	173,8	91,3	124,2	161,6	179,2
у % до виробництва	3,1	8,7	6,4	3,5	4,8	6,1	X
4. Ємність ринку (1+2-3)	2854,6	2777,9	2563	2547,5	2470,1	2501,2	87,6
5. Ступінь відкритості ринку, % (2/4)	1,29	0,44	0,11	0,27	0,30	0,48	X
Крупи, тис. т							
1. Виробництво	318	363	397	340	356	364	114,5
2. Імпорт	24,0	17,0	31	9,4	16,8	14,9	62,1
3. Експорт	60,3	75,4	83,2	74,2	85,9	75,9	125,9
у % до виробництва	19,0	20,8	21,0	21,8	24,1	20,8	X
4. Ємність ринку (1+2-3)	281,7	304,6	316,9	275,2	286,9	303,0	107,6
5. Ступінь відкритості ринку, % (2/4)	8,51	7,87	5,37	1,14	5,85	4,91	X

Складено за [21].

27,11 млн т) (табл. 2). Обсяги експорту українського борошна та круп за період, що аналізується, зросли у 1,8 та 1,3 рази відповідно і досягли в 2012 р. 6,1 % та 20,8 % обсягів загальнодержавного виробництва.

Ємність внутрішнього борошняного ринку у 2012 р. склала 2 501,2 тис. тонн, зменшившись порівняно з 2007 р. на 12,4 % за рахунок скорочення обсягів виробництва на 10 % та одночасного зростання експорту. Ємність круп'яного ринку у 2012 р. досягла 303 тис. т, збільшившись порівняно з 2007 р. на 7,6 % за рахунок зростання виробництва продукції на 14,5 %. Ступінь відкритості ринків борошна та круп у звітному періоді склала 0,48 % та 4,91 % відповідно, зменшившись на 0,8 % і 3,6 % за рахунок зростання імпортованих товаропотоків.

Обсяги зернового імпорту є незначними й істотно не впливають на ємність державного ринку та ступінь його відкритості відносно міжнародної торгівлі (СВР). Показник СВР зменшився з 1,36 % у 2007 р. до 0,67 % у 2012 р. за рахунок скорочення імпортованих товаропотоків зерна на 62,4 % та ємності ринку на 23,5 %.

У 2012 р. порівняно з 2007 р. обсяги експорту зернових культур у вартісному вираженні зросли в 9 разів. Водночас обсяги експорту БКП збільшилися у 1,4 рази і склали

всього 1,14 % експорту відповідної товарної групи або 0,2 % загального експорту, що наочно свідчить про сировинну орієнтацію українського агроекспорту.

У табл. 3 наведено товарну структуру та співвідношення цін експорту-імпорту зерна та продуктів його переробки у 2012 р.

Після вступу до СОТ у товарній структурі: експорту зернових культур домінують кукурудза (57,65 %), пшениця (32,01 %) та ячмінь (9,52 %); імпорту зернових культур на кукурудзу припадає 38,18 %, на рис – 32,8 % і на ячмінь – 19,56 %. Експортуючи переважно фуражне зерно за цінами, нижчими світових, Україна імпортує великовартісне продовольче зерно та насіння зернових культур за цінами, які у декілька разів перевищують експортні ціни. Так у 2012 р. коефіцієнт дискримінаційності цін (відношення цін імпорту до цін експорту) для всієї групи зернових культур склав 7,48, у т. ч. для пшениці – 3,49, кукурудзи – 16,64, сорго – 16,56, рису – 1,63.

Імпорту великовартісного насіння пшениці та гібридів кукурудзи сприяють нульові імпортні мита для цієї групи культур. Гібридні культури в основному імпортуються в Україну; у 2011 р. частка зарубіжного насіння кукурудзи склала близько 70 %.

Таблиця 3

Товарна структура та співвідношення цін експорту-імпорту зерна та продуктів його переробки в Україні в 2012 р.

Види продукції за УКТЗЕД	Експорт			Імпорт			Ціна імпорту до ціни експорту, пункти
	тис. т	%	Ціна експорту, дол./т	тис. т	%	Ціна імпорту, дол./т	
1001. Пшениця	8679,4	32,01	271,7	1,41	1,09	947,5	3,49
1002. Жито	10,5	0,04	236,5	0,04	0,03	5769,2	24,40
1003. Ячмінь	2582	9,52	268,7	25,20	19,56	396,3	1,47
1004. Овес	1,6	0,01	340,6	5,07	3,94	251,9	0,74
1005. Кукурудза	15631	57,5	249,5	49,18	38,18	4152,7	16,64
1006. Рис	32,97	0,12	384,7	42,25	32,80	628,9	1,63
1007. Сорго зернове	125,4	0,46	220,1	1,00	0,77	3645,3	16,56
1008. Гречка, просо, інші зернові	51,1	0,19	258,4	4,67	3,63	400,4	1,55
Усього зернові культури	2711	100,00	258,5	128,82	100,00	1934,0	7,48
1101. Борошно пшеничне і маслин (суміш пшениці та жита)	156,7	96,96	325,4	3,876	32,61	710,3	2,18
1102. Борошно із інших зернових культур, крім пшениці	4,9	3,04	637,7	8,01	67,39	236,1	0,37
Усього борошно	161,6	10000	334,9	11,89	100	390,7	1,17
1103. Крупи, крупка та гранули із зерна зернових культур	35,6	46,87	414,4	1,26	8,48	795,6	1,92
1104. Зерно і зародки зернових культур, оброблені іншим способом (лущене, плющене, у вигляді пластівців, обрушене, різане (ядро) або подрібнене)	40,3	53,13	391,7	13,62	91,52	665,3	1,70
Усього круп'яна продукція	75,9	100,00	402,4	14,89	100,00	676,4	1,68
1901. Готові харчові продукти (в т.ч. продукти дитячого харчування, розфасовані для роздрібної торгівлі)	17,5	8,64	1631,7	12,6	18,3	4586,7	2,81
1902. Вироби з тіста без дріжджів (макаронні вироби)	22,0	10,86	1567,6	26,4	38,28	1196,3	0,76
1904. Готові харчові вироби, одержані шляхом здуття або смаження зерна (пластівці)	4,2	2,09	1935,5	11,0	16,03	1860,6	0,96
1905. Хлібобулочні, кондитерські борошняні вироби, рисовий папір	159,1	78,41	1923,8	18,8	27,33	3231,4	1,68
Усього готові зернові продукти	202,9	100,00	1860,1	68,9	100,0	2481,4	1,33

Складено за [21].

У товарній структурі експорту борошномельної продукції домінує пшеничне та пшенично-житне борошно (97 % у 2012 р.); частка борошна із інших культур є незначною (3 %). Коефіцієнт дискримінаційності цін для пшеничного борошна сягає 2,18 пункта, для іншого борошна – 0,37. У 2012 р. обсяги борошняного імпорту із зерна інших культур, крім пшениці, у структурі імпорту досягли 67,4 %, питома вага імпорту пшеничного борошна склала 32,6 %.

Лише за двома товарними групами – 1004 «Овес» і 1102 «Борошно із інших зернових культур, крім пшениці» – ціни експорту вище цін імпорту, відповідно, коефіцієнт дискримінаційності є нижчим 1 (табл. 11).

У 2012 р. обсяги борошняного імпорту із зерна інших культур, крім пшениці, у структурі імпорту досягли 67,4 %, питома вага імпорту пшеничного борошна склала 32,6 %.

У табл. 4 представлено дані, що дозволяють провести порівняльний аналіз ставок ввізних мит та квот у країнах ЄС та Митного союзу.

Головні негативні тенденції для розвитку релевантного ринку зернових культур та продуктів його переробки після вступу до СОТ знаходяться в площині:

- зменшення експорту продуктів зернопереробки із високою доданою вартістю (зокрема, хлібопекарських і борошняних кондитерських виробів) до країн Митного союзу;

Порівняльний аналіз ставок ввізних мит та квот у країнах ЄС та Митного союзу

Товарні групи	ТНЗЕД	Тарифна квота ЄС	Ставка ввізного мита ЄС, євро/т	Ставка ввізного мита МС, %	Імпортний тариф України, %
1. Пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули	1001.90(99)		95	5	10
	1101.00 (15-90)	1) Квота «Пшениця» 950 тис. т/рік 1000 тис. т (збільшення, 5 років)	172	10	15
	1102.90 (90)		98	10	20
	1103-11 (90)		186	10	20
1103-20(60)	175		10	20	
2. Ячмінь, ячмінне борошно та гранули	1003.00 (90)	2) Квота «Ячмінь» 250 тис. т/рік 350 тис. т (збільшення, 5 років)	93	5	5
	1102.90 (10)		171	10	20
	1103.20 (20)		171	10	20
3. Овес	1004.00(00)	3) Квота «Овес» 4 тис. т/рік	89	5	5
4. Кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули	1005.90 (00)	4) Квота «Кукурудза» 400 тис. т/рік 650 тис. т (збільшення, 5 років)	94	5	10
	1102.20 (10-90)		173; 98	10	20
	1103.13 (10-90)		173; 98	10	20
	1103.20 (40)		173	10	20
5. Ячмінна крупа та борошно; зерно злаків, оброблене	1104.23 (10-99)	5) Квота «Крупи» 6 тис. т/рік	152; 98	10	20
	1103.19 (30-90)		171; 164; 98	10	20
	1103.20 (90)		98	10	20
	1104.19 (10-50-61-69)		175; 97; 189	10	20
6. Солод та пшенична клейковина	1104.29 (01-03-5-07-09-11-18-30-51-59-81-89)	7,5 тис. т (збільшення, 5 років)	150; 236; 97 та ін.	10	20
	1107.10 (11-19-91-99)	6) Квота «Солод і пшенична клейковина» 7 тис. т/рік	177; 134;	10	10
	1107 (20)		173 131		
	1109.00 (00)		152	10	10
	512		10	15	
7. Крохмаль	1108.11 (00)	7) Квота «Крохмаль»	224	20, але не менше 6 євро за 100 кг	15
	1108.12 (00)	7 тис. т/рік	166		10
	1108.13 (00)		166		15
8. Готові зернові продукти	1903.00 (00)	8) Квота «Перероблені зернові продукти» 2 тис. т/рік	6,4+15,1 євро/100 кг нетто	15	20
	1904.30 (00)		8,3+25,7євро/100 кг нетто		10
Усього зерно та БКП (10-11)		1627 тис. тонн 2028,5 тис. тонн (збільшення, 5 років)	Довідково: Експорт зерна та БКП в ЄС-27(2012 р.), тис. т		7442
Готові зернові продукти (1903, 1904)		2 тис. тонн	Експорт готових зернових продуктів в ЄС-27, тис. т		10,7

Складено за [4–8].

- запровадження дискримінаційної системи тарифних квот і обмеження доступу на ринок ЄС української борошно-круп'яної продукції

та готових зернових продуктів під приводом їх невідповідності світовим стандартам і сертифікатам.

Питому вагу українського експорту зерна та продуктів переробки до країн МС, ЄС та третіх країн у 2012 р. представлено в табл. 5.

Питома вага українського експорту до третіх країн, які не є членами ЄС і МС, у структурі загального експорту відповідної товарної групи (у вартісному вираженні) скла-

дає: для зернових культур – 68,44 %, для БКП – 75,82 %, для готових зернових продуктів – 37,01 %. Отже, зовнішня торгівля України з третіми країнами, які не є членами ЄС і МС, після вступу до СОТ значно розширилась і має більш перспективні напрямки подальшого розширення ринків збуту, ніж з країнами ЄС та МС.

Таблиця 5

Питома вага українського експорту зерна та продуктів переробки до країн МС, ЄС та третіх країн у 2012 р.

Товарні групи ТНЗЕД	Митний союз		Євросоюз		Треті країни	
	тис. дол.	%	тис. дол.	%	тис. дол.	%
10. Зернові культури	44293	0,63	2167700	30,93	4796413	68,44
11. БКП	19365	18,43	6038	5,75	79666	75,82
19. Готові зернові продукти	218255	57,82	19507	5,17	139735	37,01

Складено за [21].

Для ефективного розвитку внутрішніх ринків даних товарів Україні необхідно розвивати інші інтеграційні напрями зовнішньої торгівлі. Водночас країни МС, передусім Росія, є найбільшим імпортером вітчизняних готових зернових продуктів (57,82 % від загального експорту), відтак, втрата Україною основного ринку збуту продукції із високою доданою вартістю – це найбільший ризик у зовнішній торгівлі готовими зерновими продуктами України.

Загалом вирішення проблеми необґрунтованих цінових різниць на зерновому ринку знаходиться в площині збільшення експорту продуктів зернопереробки із високою доданою вартістю (зокрема, хлібопекарських і борошняних кондитерських виробів), посилення державного контролю за ціновими співвідношеннями експорту-імпорту зернових культур та БКП, реалізації виваженої політики імпортозаміщення, ефективного використання сировинного та виробничого потенціалів стратегічного ринку.

Для ринку зернових культур і продуктів його переробки після вступу до СОТ найбільш захищеним з точки

зору тарифного та нетарифного захисту є ринок країн ЄС, особливо за рахунок запровадження ними високих тарифних ставок і дискримінаційної системи тарифних квот, що обмежує доступ української БКП та готових зернових продуктів під приводом їх невідповідності світовим стандартам і сертифікатам. У країнах МС внутрішній ринок для української продукції є одним із найбільш відкритих.

Внутрішній ринок України є досить відкритим для імпортової продукції зернових культур та продуктів їх переробки. Така ситуація створює ризики експансії імпортової продукції, особливо з високою доданою вартістю.

Для ринку насіння соняшнику та олії соняшnikової наслідки після вступу України до СОТ виявляються в наступному. Динаміка показників виробництва насіння соняшнику та олії соняшnikової в Україні в 1990, 2007 і 2012 рр. наведена в табл. 6.

На рис. 4. наведено дані щодо виробництва насіння соняшнику та рівень рентабельності у сільських підприємствах України в 1990 – 2012 рр.

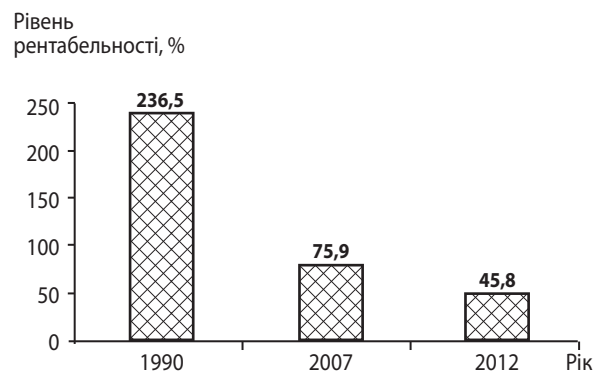
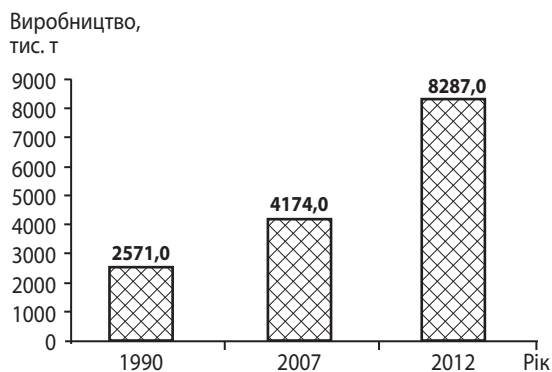

Рис. 4. Виробництво насіння соняшнику та рівень рентабельності у сільських підприємствах України в 1990 – 2012 рр.

Складено за [21].

Виробництво насіння соняшнику є одним із секторів сільського господарства України, що найбільш динамічно розвивається. Так за 1990 – 2012 рр. обсяги виробництва насіння соняшнику в Україні збільшились в 3,3 рази, з 2,6 млн тонн до 8,4 млн тонн. Урожайність насіння соняшника в Україні за період 1990 – 2012 рр. збільшилася на

4,4 %, з 15,8 ц до 16,5 ц з 1 га. Водночас, рівень рентабельності насіння соняшнику у сільськогосподарському виробництві в Україні у 2012 р. становив 45,8 % проти 236,5 % у 1990 р., що менше в 5,1 рази (рис. 4).

Питома вага виробництва олії та тваринних жирів в Україні в 2012 р. становить 7,7 % від обсягу продукції хар-

Динаміка показників виробництва насіння соняшнику та олії соняшникової в Україні в 1990, 2007 і 2012 рр.

Показник	Один. виміру	Рік			Темп зростання 2012р. до 1990 р., %	Темп зростання 2012р. до 2007 р., %
		1990	2007	2012		
Виробництво насіння соняшнику	тис. т	2571	4174	8387,1	326,2	200,9
Виробництво насіння соняшнику на 1 особу	кг	50	90	184	368,0	204,4
Посівні площі насіння соняшнику	тис. га	1636	3604	5194	317,5	144,1
Питома вага соняшника у посівних площах України	%	5,05	13,83	18,68	369,9	135,1
Урожайність насіння соняшнику	ц з 1 га	15,8	12,2	16,5	104,4	135,2
Рівень рентабельності насіння соняшнику у сільських підприємствах	%	236,5	75,9	45,8	19,4	60,3
Довідково: частка домашніх господарств у виробництві насіння соняшнику	тис. т	62	800	1256	2 025,8	157,0
	%	2,4	19,2	15,0	625,0	78,1
Харчова промисловість						
Обсяг продукції харчової промисловості	млн грн	X	109 959,9	254 459,9	X	234,2
Питома вага харчової промисловості у продукції промисловості	%	X	15,3	18,2	X	119,6
Виробництво олії та тваринних жирів	млн грн	X	X	19 853,6	X	X
Питома вага виробництва олії та тваринних жирів в харчовій промисловості	%	X	X	7,8	X	X

Складено за [21].

чової промисловості і 1,4 % від загального обсягу промислового виробництва в країні.

Дані щодо зовнішньої торгівлі України насінням соняшнику та олією соняшниковою в 2012 р. по групах і в окремих країнах світу наведено в табл. 7.

У 2012 р. структура експорту з України насіння соняшнику складала: до країн ЄС – 19 %; Митного союзу – 3,9 %;

до інших країн – 77,1 %, найбільші експортери: Туреччина – 68,8 %, Єгипет – 0,9 %, Сирійська Арабська Республіка – 0,7 %. Структура експорту з України олії соняшникової складала: до країн ЄС – 19,4 %; Митного союзу – 2,3 %; до інших країн – 78,3 %, найбільші експортери: Індія – 30,8 %, Єгипет – 12,9 %, Іран – 7,9 %, Туреччина – 7,6 %.

Таблиця 7

Зовнішня торгівля України насінням соняшнику та олією соняшниковою в 2012 р. по групах і в окремих країнах світу

Товарні групи ТНЗЕД	Експорт		Питома вага до загального обсягу експорту, %		Імпорт		Питома вага до загального обсягу експорту, %	
	тис. т	тис. дол.	тис. т	тис. дол.	тис. т	тис. дол.	тис. т	тис. дол.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1206. Насіння соняшнику	282,1	165 725	100,0	100,0	17,7	179 301	100,0	100,0
ЄС	52,5	31 418	18,6	19,0	3,9	45 173	22,0	25,2
Митний союз	3,1	6 517	1,1	3,9	0,3	187	1,7	0,1
Інші країни	226,5	127 790	80,3	77,1	13,5	133 941	76,3	74,7
Туреччина	203,9	113 999	72,3	68,8	4,3	41 543	24,3	23,2
США	0,6	464	0,2	0,3	6,4	65 143	36,2	36,3
Сирійська Арабська Республіка	2,1	1 090	0,7	0,7	X	X	X	X
Єгипет	2,7	1 47	1,0	0,9	X	X	X	X

Закінчення табл. 7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Чилі	X	X	X	X	0,9	8 488	5,1	4,7
Аргентина	X	X	X	X	0,7	6 590	4,0	3,7
1512.Олія соняшникова, сафлорова або бавовняна	3 614,0	3 974 354	100,0	100,0	1,5	3 012	100,0	100,0
ЄС	689,7	770 734	19,1	19,4	0,03	19	2,0	0,6
Митний союз	70,9	91 663	2,0	2,3	1,47	2 993	98,0	99,4
Інші країни	2 853,4	3 111 957	79,0	78,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Індія	1 131,9	1 224 042	31,3	30,8	X	X	X	X
Єгипет	482,5	511 740	13,4	12,9	X	X	X	X
Іран	284,1	310 655	7,9	7,8	X	X	X	X
Туреччина	275,6	300 633	7,6	7,6	X	X	X	X
Алжир	17,1	190 540	4,8	4,8	X	X	X	X
Саудівська Аравія	64,5	69 868	1,8	1,8	X	X	X	X

Складено за [21].

У 2012 р. структура імпорту в Україну насіння соняшнику складала: з країн ЄС – 25,2 %; Митного союзу – 0,1 %; з інших країн – 74,7 %, найбільші імпортери: Туреччина – 23,2 %, США – 36,3 %, Чилі – 4,7 %, Аргентина – 3,7 %. Структура імпорту олії соняшникової: з країн ЄС – 0,6 %; МС – 99,4 %.

Аналіз структури експорту насіння соняшнику і олії соняшникової з України за 2007 – 2012 рр., після вступу до СОТ, свідчить про перерозподіл та освоєння нових ринків збуту:

- частка експорту з України насіння соняшнику зменшилась до країн ЄС – на 35,1 %; збільшилась до МС – на 3,1 % і інших країн – на 31,9 %;

- частка експорту з України олії соняшникової зменшилась до країн ЄС і МС – на 31,9 % і 9,6 % відповідно, збільшилась до країн Азії і Африки – на 41,5 %.

Відтак, виробництво в Україні олії соняшникової є експортоорієнтованим видом діяльності (від 84 до 100 % виробленої продукції), що обумовлює високу залежність від зовнішніх факторів, зокрема світової кон'юнктури, цін, високою конкуренцією з боку світових лідерів-виробників та лідерів-експортерів аналогічної продукції, таких, наприклад, як країни Євросоюзу та Митного союзу.

У табл. 8 представлено дані щодо ємності і ступеня відкритості ринків насіння соняшнику та олії соняшникової в Україні в 2007 – 2012 рр.

Таблиця 8

Ємність і ступінь відкритості ринків насіння соняшнику та олії соняшникової в Україні в 2007 – 2012 рр.

Показники	Роки						2012 р. до 2007 р., %
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
1	2	3	4	5	6	7	8
Насіння соняшнику, тис. т							
1. Виробництво	4174	6526	6364	6772	8671	8387	200,9
2. Імпорт	6,7	7,8	5,5	6,8	13,3	17,7	266,5
3. Експорт	370,3	97,2	727,8	409,7	406,1	282,1	76,2
у % до виробництва	8,9	1,5	11,4	6,1	4,7	3,4	X
4. Ємність ринку (1+2-3)	3810	6437	5642	6369	8278	8123	213,2
5. Ступінь відкритості ринку, % (2/4)	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	X
Олія соняшникова, тис. т							
1. Виробництво	2226	1863	2772	2990	3177	3611	162,2
2. Імпорт	0,3	0,9	0,8	1,1	1,2	1,5	527,8
3. Експорт	1923,2	1339,6	2333,8	2701,5	2683,3	3614,0	187,9
у % до виробництва	86,4	71,9	84,2	90,3	84,5	100,1	X

1	2	3	4	5	6	7	8
4. Ємність ринку (1+2-3)	303,0	524,3	439,0	289,6	494,9	-1,9	-0,6
5. Ступінь відкритості ринку, % (2/4)	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	-76,5	X

Складено за [21].

Після вступу до СОТ обсяги експорту з України олії соняшникової в середньому за 2007 – 2012 рр. від загальнодержавного виробництва олії соняшникової зросли від 86,4 % до 100,1 %.

На рис. 5 наведено дані щодо обсягів виробництва в Україні насіння соняшнику й олії соняшникової в 2007 – 2012 рр.

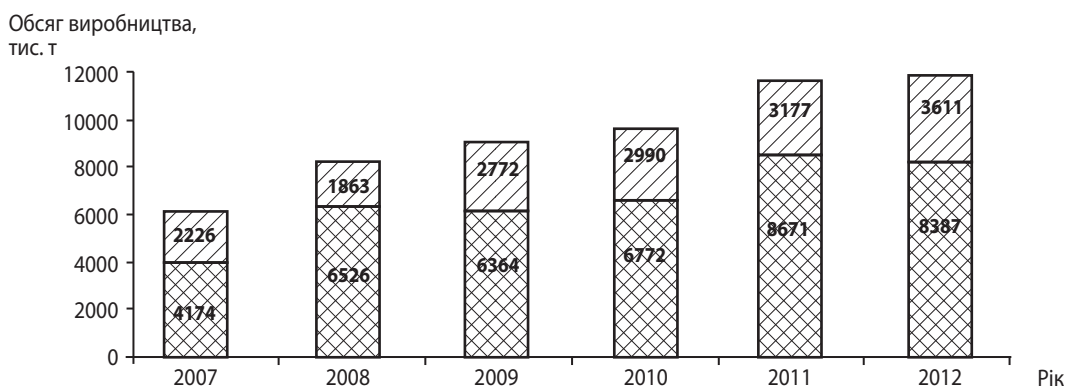

Рис. 5. Обсяг виробництва в Україні в 2007 – 2012 рр.:
1 – насіння соняшнику; 2 – олії соняшникової

Складено за [21].

загального обсягу експорту з України та 41,0 % експорту продуктів рослинного походження. Питова вага обсягу імпорту в Україну насіння соняшнику у 2012 р. становила 0,2 % загального обсягу імпорту в Україну та 5,4 % імпорту продуктів рослинного походження.

Питова вага обсягу імпорту в Україну насіння соняшнику у 2012 р. становила 0,2 % загального обсягу імпорту в Україну та 5,4 % імпорту продуктів рослинного походження. Частка імпорту в Україну олії соняшникової і насіння соняшникового у внутрішньому використанні (ємність ринку) за 2007 – 2012 рр. становила в середньому до 0,2 %, що свідчить про незалежність внутрішнього ринку від імпорту даного виду продукції.

Товарна структура експорту-імпорту в Україні насіння соняшнику та олії соняшникової у 2012 р., а також співвідношення цін експорту та цін імпорту в Україні представлено в табл. 9.

У товарній структурі в 2012 р.: експорту з України домінує олія соняшникова – 92,8 %, насіння соняшнику займає лише 7,2 %; на імпорт в Україну насіння соняшнику припадає – 92,2 %, олії соняшникової – 7,8 %. В 2012 р. ціна імпорту насіння соняшнику в Україну в 17,24 рази перевищує ціну експорту з України, що свідчить про експорт продукції з низькою доданою вартістю.

Така ситуація спостерігається як з країнами ЄС, так і з іншими країнами, крім країн МС. По олії соняшниковій в 2012 р. ціна імпорту в Україну в 1,83 рази перевищує

Ємність внутрішнього ринку коливається в межах 290 – 524 тис. тонн, що менше обсягів експорту від 2,6 до 9,3 разів (рис. 5). Показники експорту насіння соняшнику з України мають тенденцію до зменшення від 8,9 % до 3,4 % (табл. 8).

Питова вага обсягу експорту з України олії соняшникової у 2012 р. (у вартісному вираженні) становила 5,8 %

ціну експорту з України, що також свідчить про експорт продукції з низькою доданою вартістю. Однак перевищення ціни імпорту спостерігається лише з країнами МС. З країнами ЄС ціна експорту майже вдвічі більша, а з іншими країнами, крім ЄС та МС, імпорт взагалі не здійснюється.

У табл. 10 наведено дані з експорту насіння соняшнику в світі в 2007 – 2011 рр.

У табл. 11 наведено дані щодо експорту насіння соняшнику і олії соняшникової з України в 2007 – 2012 рр.

Після вступу до СОТ питова вага України у світовому експорті насіння соняшнику у 2011 р. склала 8,4 %, і зменшилась порівняно з 2007 р. на 3,5 в. п. (табл. 19). У 2011 р. країни Європейського союзу забезпечили 72,6 % світового експорту насіння соняшнику; країни Митного союзу – 2,5 %; інші країни – 16,5 %. Найбільші експортери в світі, крім ЄС, МС та України, у 2011 р.: Китай – 3,5 % світового експорту насіння соняшнику; США – 2,8 %; Аргентина – 1,5 %; Канада – 0,9 %; Туреччина – 0,7 %.

Відтак, у 2012 р. частка України у світовому виробництві олії соняшникової склала 25,9 %, частка ЄС – 17,1 %, МС – 25,0 %. У 2011 р. питова вага України у світовому експорті олії соняшникової склала 38,6 % і порівняно з 2007 р. (35,8 %) збільшилась на 2,8 %, країн ЄС – склала 28,7 %, і порівняно з 2007 р. (25,4 %) збільшилась на 3,3 %, питова вага країн МС склала 7,2 %, і зменшилась на 4,5 % порівняно з 2007 р. (11,7 %).

Таблиця 9

Товарна структура експорту-імпорту насіння соняшнику та олії соняшникової, а також співвідношення цін експорту та цін імпорту в Україні в 2012 р.

Види продукції за УКТЗЕД	Експорт		Імпорт		Обсяг імпорту до обсягу експорту, пункти	Ціна імпорту до ціни експорту, пункти
	тис. т	Ціна експорту, дол./т	тис. т	Ціна імпорту, дол./т		
Насіння соняшнику усього	282,1	587,5	17,7	10 130,0	0,06	17,24
<i>у тому числі</i>						
ЄС	52,5	598,4	3,9	11 582,8	0,07	19,36
МС	3,1	2 102,3	0,3	623,3	0,10	0,30
Інші країни	226,5	564,2	13,5	9921,6	0,06	17,59
Олія соняшникова усього	3 614	1 099,7	1,5	2 008,0	0,0004	1,83
<i>у тому числі</i>						
ЄС	689,7	1 117,5	0,03	633,3	0,00004	0,57
МС	70,9	1 292,8	1,5	1 995,3	0,02	1,54
Інші країни	2853,4	1090,6	-	-	-	-

Складено за [21].

Таблиця 10

Експорт насіння соняшнику в світі в 2007–2011 рр.

Показники	Од. вим.	Рік	
		2007	2011
Експорт			
Світ – усього	тис. т	3119,02	4808,40
Україна	тис. т	370,27	406,07
<i>питома вага у світі</i>	%	11,9	8,4
Європейський Союз	тис. т	1914,24	3492,65
<i>питома вага у світі</i>	%	61,4	72,6
Митний союз	тис. т	103,63	118,48
<i>питома вага у світі</i>	%	3,3	2,5
Інші країни (крім перелічених)	тис. т	730,88	791,20
<i>питома вага у світі</i>	%	23,4	16,5
Найбільші з інших країни			
Китай	тис. т	115,98	169,61
<i>питома вага у світі</i>	%	3,7	3,5
США	тис. т	160,38	134,46
<i>питома вага у світі</i>	%	5,1	2,8
Аргентина	тис. т	59,65	74,41
<i>питома вага у світі</i>	%	1,9	1,5
Канада	тис. т	142,48	42,87
<i>питома вага у світі</i>	%	4,6	0,9
Туреччина	тис. т	10,05	32,35
<i>питома вага у світі</i>	%	0,3	0,7

Складено за [22–27].

Експорт насіння соняшнику і олії соняшникової з України в 2007 – 2012 рр.

Показники	Од. вим.	Насіння соняшнику		Олія соняшникова	
		2007	2012	2007	2012
Експорт – усього	тис. дол.	130411	165725	1521,4	3974,4
	тис. т	370,3	282,1	1923,2	3614,0
Європейський Союз	тис. дол.	70431	31418	780,6	770,7
<i>питома вага</i>	%	54,1	19,0	51,3	19,4
Митний союз	тис. дол.	1060	6517	181,5	91,7
<i>питома вага</i>	%	0,8	3,9	11,9	2,3
Інші країни	тис. дол.	58920	127790	559,3	3112,0
<i>питома вага</i>	%	45,2	77,1	36,8	78,3

Складено за [21].

У табл. 12 і табл. 13 наведено дані щодо імпорту насіння соняшнику в світі та з України в 2007 – 2012 рр. відповідно.

Після вступу до СОТ питома вага України у світовому імпорті насіння соняшнику у 2011 р. склала 0,3 %, і збільшилась порівняно з 2007 р. на 0,1 %. У 2011 р. на країни Європейського союзу припадало 64,4 % світового імпорту насіння соняшнику; на країни Митного союзу – 1,6 %; інші країни – 33,7 %.

Таблиця 12

Імпорт насіння соняшнику в світі в 2007 – 2011 рр.

Показники	Од. вим.	Рік	
		2007	2011
Імпорт			
Світ – усього	тис. т	3151,92	4650,94
Україна	тис. т	6,65	13,30
<i>питома вага у світі</i>	%	0,2	0,3
Європейський Союз	тис. т	1678,19	2995,72
<i>питома вага у світі</i>	%	53,2	64,4
Митний союз	тис. т	81,17	75,72
<i>питома вага у світі</i>	%	2,6	1,6
Інші країни (крім перелічених)	тис. т	1385,92	1566,20
<i>питома вага у світі</i>	%	44,0	33,7
Найбільші з інших країни			
Туреччина	тис. т	596,15	905,69
<i>питома вага у світі</i>	%	18,9	19,5
США	тис. тон	123,50	42,83
<i>питома вага у світі</i>	%	3,9	0,9
Канада	тис. т	14,22	31,25
<i>питома вага у світі</i>	%	0,5	0,7
Китай	тис. т	7,43	6,68
<i>питома вага у світі</i>	%	0,2	0,1

Складено за [21, 22].

Таблиця 13

Імпорт насіння соняшнику в Україну в 2007–2012 рр.

Показники	Од. вим.	Рік	
		2007	2012
Імпорт – усього	тис. дол.	43585	179301
	тис. т	6,7	17,7
Європейський Союз	тис. дол.	14315	45173
<i>питома вага</i>	%	32,8	25,2
Митний союз	тис. дол.	32,0	187,0
<i>питома вага</i>	%	0,1	0,1
Інші країни	тис. дол.	29238	133941
<i>питома вага</i>	%	67,1	74,7

Складено за [21].

У 2012 р. 74,7 % насіння соняшнику Україною імпортовано з інших країн (найбільші суми імпорту з США – 36,6 %, Туреччини – 23,2 %); з ЄС – 25,2 %, з Митного союзу – лише 0,1 %.

У табл. 14 та табл. 15 наведено дані щодо експорту олії соняшникової в світі та з України в 2007 – 2012 рр. відповідно.

Таблиця 14

Експорт олії соняшникової в світі в 2007 – 2011 рр.

Показники	Од. вим.	Рік	
		2007	2011
1	2	3	4
Експорт			
Світ – усього	тис. т	5364,82	6955,97
Україна	тис. т	1923,24	2683,34
<i>питома вага у світі</i>	%	35,8	38,6
Європейський Союз	тис. т	1363,64	1995,87
<i>питома вага у світі</i>	%	25,4	28,7

Закінчення табл. 14

1	2	3	4
Митний союз	тис. т	625,47	501,30
<i>питома вага у світі</i>	%	11,7	7,2
Інші країни (крім перелічених)	тис. т	1452,47	1775,46
<i>питома вага у світі</i>	%	27,1	25,5
Найбільші з інших країни			
Аргентина	тис. т	852,96	898,12
<i>питома вага у світі</i>	%	15,9	12,9
США	тис. т	80,02	37,60
<i>питома вага у світі</i>	%	1,5	0,5
Туреччина	тис. т	32,86	205,09
<i>питома вага у світі</i>	%	0,6	2,9
Австралія	тис. т	2,23	3,80
<i>питома вага у світі</i>	%	0,04	0,1
Індія	тис. т	7,84	1,63
<i>питома вага у світі</i>	%	0,1	0,02

Складено за [21, 22].

Таблиця 15

Експорт олії соняшникової в Україні в 2007 – 2012 рр.

Показники	Од. вим.	Рік	
		2007	2012
Експорт – усього	млн дол.	1521,4	3974,4
	тис. т	1923,2	3614,0
Європейський Союз	млн дол.	780,6	770,7
<i>питома вага</i>	%	51,3	19,4
Митний союз	млн дол.	181,5	91,7
<i>питома вага</i>	%	11,9	2,3
Інші країни	млн дол.	559,3	3112,0
<i>питома вага</i>	%	36,8	78,3

Складено за [21].

Після вступу до СОТ питома вага України у світовому експорті олії соняшникової у 2011 р. склала 38,6 %, і збільшилась порівняно з 2007 р. на 2,8 в. п. (табл. 14). Так, у 2011 р. країни Європейського союзу забезпечили 28,7 % світового експорту олії соняшникової; країни Митного союзу – 7,2 %; інші країни – 25,5 %. Найбільшими експортерами в світі, крім ЄС, МС та України, у 2011 р. є: Аргентина – 12,9 % світового експорту олії соняшникової; Туреччина – 2,9 %; США – 0,5 %; Австралія – 0,1 %; Індія – 0,02 %.

У 2012 р. 78,3 % олії соняшникової з України експортовано до інших країн світу (найбільші суми експортовано до Індії – 30,8 %, Єгипту – 12,9 %, Ірану – 7,8 %, Туреччини – 7,6 %); до ЄС – 19,4 %; до МС – лише 2,3 % (табл. 15).

У табл. 16 і табл. 17 наведено дані щодо експорту олії соняшникової в світі та з України в 2007 – 2012 рр. відповідно.

Питома вага України у світовому імпорті олії соняшникової протягом 2007 – 2011 рр. склала 0,02 % (табл. 16). У 2011 р. на країни Європейського союзу припадало 37,6 % світового імпорту олії соняшникової; на країни Митного союзу – 5,0 %; інші країни – 57,4 %.

Таблиця 16

Імпорт олії соняшникової в світі в 2007 – 2011 рр.

Показники	Од. вим.	Рік	
		2007	2011
Імпорт			
Світ – усього	тис. т	5015,81	6486,68
Україна	тис. т	0,28	1,23
<i>питома вага у світі</i>	%	0,01	0,02
Європейський Союз	тис. т	2438,39	2438,74
<i>питома вага у світі</i>	%	48,6	37,6
Митний союз	тис. т	290,01	322,30
<i>питома вага у світі</i>	%	5,8	5,0
Інші країни (крім перелічених)	тис. т	2287,14	3724,41
<i>питома вага у світі</i>	%	45,6	57,4
Найбільші з інших країни			
Індія	тис. т	87,25	703,64
<i>питома вага у світі</i>	%	1,7	10,8
Єгипет	тис. т	150,80	262,76
<i>питома вага у світі</i>	%	3,0	4,1
Туреччина	тис. т	163,12	469,96
<i>питома вага у світі</i>	%	3,3	7,2
Іран	тис. т	198,77	98,19
<i>питома вага у світі</i>	%	4,0	1,5
Ірак	тис. т	90,60	328,10
<i>питома вага у світі</i>	%	1,8	5,1

Складено за [21, 22].

Таблиця 17

Імпорт олії соняшникової в Україну в 2007 – 2012 рр.

Показники	Од. вим.	Рік	
		2007	2012
Імпорт – усього	тис. дол.	198	3012
	тис. т	0,3	1,5
Європейський Союз	тис. дол.	132	19
<i>питома вага</i>	%	66,7	0,6
Митний союз	тис. дол.	9	2993
<i>питома вага</i>	%	4,5	99,4
Інші країни	тис. дол.	57	0
<i>питома вага</i>	%	28,8	0,0

Складено за [21].

Найбільшими імпортерами в світі, крім ЄС, МС та України, у 2011 р. є: Індія – 10,8 % світового імпорту олії соняшникової; Туреччина – 7,2 %; Ірак – 5,1 %; Єгипет – 4,1 %; Іран – 2,6 %.

Перерозподіл у 2007 – 2012 рр. питомої ваги імпорту олії соняшникової в світі – зменшення до країн ЄС і Митного союзу – на 11,0 в. п. і 0,8 в. п. відповідно та збільшення до країн Африки і Азії – на 11,8 в. п. надає Україні потенційні можливості розширення ринків збуту та збільшення експорту олії соняшникової до цих країн (табл. 16). У 2012 р. 99,4 % олії соняшникової імпортовано в Україну з Митного союзу (тільки з Росії); з ЄС лише 0,6 %.

Аналіз експортно-імпортних операцій України з країнами ЄС та МС свідчить про закритість цих ринків збуту для вітчизняних виробників. Питома вага експортованої продукції (у вартісному вираженні) до країн МС за період 2007 – 2012 рр. скоротилась у 5,2 рази, обсяги експортних операцій зменшились у 2 рази з 181,5 млн дол. у 2007 р. до 91,7 млн дол. у 2012 р., до країн ЄС питома вага скоротилась у 2,6 рази, обсяги експортних операцій зменшились на 1,3 %, тобто залишаються майже на однаковому рівні (у 2007 р. – 780,6 млн дол., у 2010 р. – 770,7 млн дол.).

Питома вага українського експорту до третіх країн, які не є членами ЄС і МС, у структурі загального експорту відповідної товарної групи (у вартісному вираженні) складає: для насіння соняшнику – 77,1 %, з них частка Туреччини – 68,8 %, для олії соняшникової – 78,3 %, з них частка Індії – 30,8 %, Єгипту – 12,9 %, Ірану – 7,8 %, Туреччини – 7,6 %. Тобто це основні споживачі української соняшникової олії.

Для ефективного розвитку внутрішніх ринків даних товарів Україні необхідно розвивати інші інтеграційні напрями зовнішньої торгівлі. Країни, що не входять до складу ЄС та МС, наприклад, як Індія, Туреччина, є найбільшими імпортерами вітчизняних насіння соняшника та олії со-

няшникової (77,1 % та 78,3 % від загального експорту відповідно), відтак, основний ринок збуту продукції, в тому числі й із високою доданою вартістю припадає на країни, що не є членами ЄС та МС, тому інтеграційні процеси в бік ЄС або МС значно не вплинуть на розвиток цих галузей.

Порівняльний аналіз ставок ввізних мит і квот у країнах ЄС та Митного союзу наведено в табл. 18.

У табл. 19 наведено дані щодо питомої ваги українського експорту насіння соняшника та олії соняшникової до країн МС, ЄС та третіх країн у 2012 р.

Введення Україною експортного мита у розмірі 10 % на насіння соняшнику підтвердило свою ефективність. Водночас, одним із головних ризиків для розвитку ринку насіння соняшнику та олії соняшникової є можливе скасування експортного мита на насіння соняшнику, що може негативно вплинути на власну сировинну базу, запровадження дискримінаційної системи тарифних квот, обмеження доступу на ринок країн ЄС та МС під приводом їхньої невідповідності стандартам і сертифікатам та інших захисних обмежень.

Скасування дії експортного мита на насіння соняшнику може призвести до створення кризової ситуації на ринку олії України, зокрема, руйнування галузі, зупинки більшості заводів, підвищення цін на олійно-жирову продукцію, а також інші види продовольства, втрат на світовому ринку олії насамперед через втрату вітчизняної сировини. Це може призвести до підвищення соціальної напруги за рахунок скорочення робочих місць на олійно-жирових підприємствах, поглиблення інфляційних процесів, скорочення надходжень до державного бюджету і скорочення кількості зацікавлених інвесторів.

Отже, можна зробити наступні висновки:

1. Сьогодні Україна – один із світових лідерів із виробництва і експорту певних видів агропромислової продукції, зокрема зерна та соняшникової

Таблиця 18

Порівняльний аналіз ставок ввізних мит та квот у країнах ЄС та Митного союзу

Товарні групи	ТНЗЕД	Тарифна квота ЄС, МС	Ставка ввізного мита ЄС, %, євро/т	Ставка ввізного мита МС, %	Імпортний тариф України, %
1. Насіння соняшнику	1206				Експортне мито 10%
2. Олія соняшникова	1512.00 (00)		6,4%	15%, але не менше 0,14 євро за 1 кг	Пільгова ставка -20 %, повна ставка 20 %, ЗВТ ЄАВТ – 15 %, ЗВТ СНД, Грузія, Македонія – 0 %, ЗВТ ЄС – 10 %

Складено за [4 – 8].

Таблиця 19

Питома вага експорту з України насіння соняшника та олії соняшникової до країн МС, ЄС та третіх країн у 2012 р.

Товарні групи ТНЗЕД	Митний союз		Євросоюз		Треті країни	
	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%
1206. Насіння соняшнику	6,5	3,9	31,4	19,0	127,8	77,1
1512. Олія соняшникова	91,7	2,3	770,7	19,4	3 112,0	78,3

Складено за [21].

- олії з вітчизняної сировини. Виробництво продукції рослинництва є найбільш перспективним напрямком підприємницької діяльності, забезпечує продовольчу безпеку країни і є одним із динамічно зростаючих та інвестиційно привабливих. Питома вага зернових культур у загальному обсязі продукції сільського господарства протягом 2007 – 2012 рр. зросла з 18,8 % до 22,1 %, а питома вага харчової промисловості зросла з 15,3 % до 18,3 %.
- Після вступу до СОТ за період 2007 – 2012 рр. експорт з України продукції рослинного походження збільшився на 23,9 в. п. і склав 51,5 % від загального обсягу агропромислової продукції, а імпорт в Україну продукції рослинного походження збільшився на 11,4 в. п. і склав 32,3 % від загального обсягу агропромислової продукції. При цьому обсяги зернового експорту за 2007 – 2012 рр. збільшились з 15,33 % до 58,67 % від загальнодержавного виробництва зернових культур, а в 2012 р. питома вага обсягів експорту зернових культур досягла 10,2 % загального обсягу експорту України та 76 % експорту продуктів рослинного походження.
 - Експортуючи переважно фуражне зерно за цінами, нижчими за світові, Україна імпортує велико-вартісне продовольче зерно та насіння зернових культур за цінами, які у декілька разів перевищують експортні ціни. До того ж, імпорту велико-вартісного насіння пшениці та гібридів кукурудзи сприяють нульові імпорتنі мита для цієї групи культур.
 - Основні негативні тенденції для розвитку релевантного ринку зернових культур і продуктів їхньої переробки після вступу до СОТ включають: зменшення експорту продуктів зернопереробки із високою доданою вартістю до країн Митного союзу; запровадження дискримінаційної системи тарифних квот і обмеження доступу на ринок ЄС української борошно-круп'яної продукції та готових зернових продуктів під приводом їхньої невідповідності світовим стандартам і сертифікатам.
 - Після вступу до СОТ зовнішня торгівля України з третіми країнами, що не є членами ЄС і МС, значно розширилась і має більш перспективні напрямки подальшого розширення ринків збуту, ніж з країнами ЄС та МС. Для ефективного розвитку внутрішніх ринків даних товарів Україні необхідно розвивати інші інтеграційні напрями зовнішньої торгівлі. Водночас країни МС, насамперед Росія, є найбільшим імпортером вітчизняних готових зернових продуктів (57,82 % від загального експорту). Отже, втрата Україною основного ринку збуту продукції з високою доданою вартістю – це найбільший ризик у зовнішній торгівлі готовими зерновими продуктами України.
 - Найбільш захищеним з точки зору тарифного та нетарифного захисту, є ринок країн ЄС, при цьому в країнах МС внутрішній ринок для української продукції є одним із найбільш відкритим. Внутрішній ринок України є досить відкритим для імпортової продукції зернових культур і продуктів їхньої переробки. Така ситуація створює ризики експансії імпортової продукції, особливо з високою доданою вартістю.
 - Виробництво насіння соняшнику є одним із секторів сільського господарства України, що найбільш динамічно розвивається. За 1990 – 2012 рр. обсяги виробництва насіння соняшнику в Україні збільшились в 3,3 рази, водночас рівень рентабельності насіння соняшнику у сільськогосподарському виробництві в Україні у 2012 р. становить 45,8 % проти 236,5 % у 1990 р., що менше в 5,1 рази.
 - Виробництво в Україні олії соняшникової є експортоорієнтованим видом діяльності (від 84 до 100 % виробленої продукції), що обумовлює високу залежність від зовнішніх факторів, зокрема світової кон'юнктури, цін, високої конкуренції з боку світових лідерів-виробників та лідерів-експортерів аналогічної продукції, таких, наприклад, як країни Євросоюзу та Митного союзу.
 - Аналіз структури експорту насіння соняшнику і олії соняшникової з України за 2007 – 2012 рр. після вступу до СОТ свідчить про перерозподіл та освоєння нових ринків збуту. Так, частка експорту з України насіння соняшнику зменшилась до країн ЄС – на 35,1 %; збільшилась до МС – на 3,1 % та інших країн – на 31,9 %. Водночас, частка експорту з України олії соняшникової зменшилась до країн ЄС і МС на 31,9 % і 9,6 % відповідно, збільшилась до країн Азії і Африки на 41,5 %.
 - Для ефективного розвитку внутрішніх ринків даних товарів Україні необхідно розвивати інші інтеграційні напрями зовнішньої торгівлі. Країни, що не входять до складу ЄС та МС, наприклад, як Індія, Туреччина, є найбільшими імпортерами вітчизняних насіння соняшника та олії соняшникової (77,1 % і 78,3 % від загального експорту відповідно), відтак, основний ринок збуту продукції, зокрема і з високою доданою вартістю, припадає на країни, які не є членами ЄС і МС, тому інтеграційні процеси в бік ЄС або МС значно не вплинуть на розвиток цих галузей.
 - Внутрішній ринок України з точки зору забезпеченості власною сировинною базою (насіння соняшнику) для виробництва олії соняшникової є досить захищеним за рахунок дії експортного мита на насіння соняшнику, що унеможливило масштабне здійснення зовнішньої торгівлі сировинною продукцією з низькою доданою вартістю, а створює умови для розвитку вітчизняного виробництва та експорту з України олії соняшникової – продукції з високою доданою вартістю.

ЛІТЕРАТУРА

- Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : монографія : в 3 т. [Текст] / [за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка]. – К. : Фенікс, 2007.

2. Соціально-економічний стан України : наслідки для народу та держави : національна доповідь [Текст] / [за заг. ред. В. М. Гейця]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
3. Суспільство, держава, економіка : феноменологія взаємодії та розвитку [Текст] / [В. М. Геєць; НАН України, Ін-т екон. та прогноз.]. – К., 2009. – 864 с.
4. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція [Текст] / [за ред. проф. В. О. Точиліна; НАН України, Ін-т екон. та прогноз.]. – К., 2012. – 552 с.
5. Сиденко В. Р. Глобализация и экономическое развитие. Т. 1 [Текст] / В. Р. Сиденко. – К. : Феникс, 2008. – 376 с.
6. Осташко Т. О. Надзвичайні заходи СОТ для захисту ринків агропродовольчих товарів : монографія [Текст] / Т. О. Осташко, Л. Ю. Волощенко-Холда; [НАН України, Ін-т екон. та прогноз.]. – К., 2011. – 224 с.
7. Кобута І. В. Аграрні аспекти створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [Текст] / І. В. Кобута // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4. – С. 31 – 38.
8. Бородіна О. Яка модель агросектора потрібна Україні? [Текст] / О. Бородіна, І. Покопа // Дзеркало тижня. – 2012. – 18 травня (№ 18). – С. 8.
9. Бородіна О. На яку модель аграрного сектору має орієнтуватися Україна у стратегічній перспективі? [Текст] / О. Бородіна, І. Покопа // Дзеркало тижня. – 2013. – 06 липня (№ 25). – С. 8.
10. Гоцуенко Є. Продовольча безпека... з відстрочкою [Текст] / Є. Гоцуенко, Н. Гоцуенко // Дзеркало тижня. – 2013. – 19 жовтня (№ 38). – С. 9.
11. Дашковська І. Розчарування високим урожаєм [Текст] / І. Дашковська // Дзеркало тижня. – 2013. – 13 липня (№ 26). – С. 9.
12. Клименко І. В. Три роки членства в СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період : аналіт. доповідь [Текст] / І. В. Клименко, О. А. Федірко, І. В. Ус; [Нац. ін-т стратег. дослідж.]. – К. : НІСД, 2011. – 72 с.
13. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства: очікування і реалії [Текст] / [Ін-т екон. дослідж. та політ. Консулат.]. – К. : ІЕДПК, 2011. – 58 с.
14. Членство України у СОТ : нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій [Текст] / За заг. ред. Д. В. Ляпіна; Д. В. Ляпін, В. М. Мовчан; [Ін-т власн. і своб.]. – К. : Інститут власності і свободи; LAT&K, 2010. – 104 с.
15. Сколотняний Ю. Валерій П'ятницький: «Ми – частина міжнародного торговельного простору і відсікати себе від нього не збираємося» [Текст] / Ю. Сколотняний // Дзеркало тижня. – 2012. – 29 вересня (№ 34). – С. 7.
16. Сколотняний Ю. Валерій П'ятницький: «СОТ загине, якщо буде накладене вето на зміни» [Текст] / Ю. Сколотняний // Дзеркало тижня. – 2013. – 07 березня (№ 9). – С. 7.
17. Гончарук А. Право на захист (але без шкоди для економіки) [Текст] / А. Гончарук // Дзеркало тижня. – 2013. – 13 липня (№ 26). – С. 6.
18. Ничай Н. СОТ по-українськи: чи скористається Україна можливостями захисту торговельних інтересів через механізми Світової організації торгівлі? [Текст] / Н. Ничай // Дзеркало тижня. – 2013. – 23 листопада (№ 43 – 44). – С. 6.
19. Матюшенко І. Ю. Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України) : навч. посіб. [Текст] / І. Ю. Матюшенко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 364 – 395.
20. Звіт Робочої групи з питань вступу України до Світової організації торгівлі. WT/ACC/UKR152. – 25.01.2008 (08–0399). –

C. 374 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id= &pf3511=32172>

21. Інтернет-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

22. WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles 2013.

REFERENCES

Analiz sotsialno-ekonomichnykh naslidkiv chlenstva Ukrainy v SOT pislia tryokh rokov chlenstva: ochikuvannia i realii [Analysis of the socio-economic impact of WTO membership for Ukraine after three years of membership: Expectations and realities]. Kyiv: IEDPK, 2011.

Borodina, O., and Pokopa, I. "Yaka model ahrosetora potrebna Ukraini?" [What model agricultural sector needs Ukraine?]. Dzerkalo tyzhnia, no. 18 (2012): 8-.

Borodina, O., and Pokopa, I. "Na iaku model ahramoho sektoru maie oriientuvatsia Ukraina u stratehichnii perspektyvi?" [Which model should be oriented agricultural sector in Ukraine strategic perspective?]. Dzerkalo tyzhnia, no. 25 (2013): 8-.

Dashkovska, I. "Rozcharuvannia vysokym urozhaiem" [Disappointment high yield]. Dzerkalo tyzhnia, no. 26 (2013): 9-.

Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Heiets, V. M. Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku [Society, government, economy: phenomenology interaction and development]. Kyiv, 2009.

Hotsuienko, Ye., and Hotsuienko, N. "Prodovalcha bezpeka... z vidstrochkoiu" [Food security... with stitching]. Dzerkalo tyzhnia, no. 38 (2013): 9-.

Honcharuk, A. "Pravo na zakhyst (ale bez shkody dlia ekonomiky)" [The right to defense (but without prejudice to the economy)]. Dzerkalo tyzhnia, no. 26 (2013): 6-.

Kobuta, I. V. "Ahrarni aspekty stvorennia zony vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta IES" [Agricultural aspects of a free trade area between Ukraine and the EU]. Aktualni problemy ekonomiky, no. 4 (2010): 31-38.

Klymenko, I. V., Fedirko, O. A., and Us, I. V. Try roky chlenstva v SOT: tendentsii zovnishnyoi torhivli Ukrainy u postkryzovyi period [Three years of WTO membership, in Ukraine's foreign trade trends in the post-crisis period]. Kyiv: NISD, 2011.

Liapin, D. V., and Movchan, V. M. Chlenstvo Ukrainy u SOT : novi mozhlyvosti ta vyklyky dlia biznes-asotsiatsii [Ukraine's membership in the WTO: opportunities and challenges for business associations]. Kyiv: Instytut vlasnosti i svobody; LAT&K, 2010.

Matiushenko, I. Yu. Investuvannia (v konteksti mizhnarodnoi intehratsii Ukrainy) [Investment (in the context of international integration of Ukraine)]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2013.

Nychai, N. "SOT po-ukrainsky: chy skorystaietsia Ukraina mozhlyvostiamy zakhystu torhovelnykh interesiv cherez mekhanizmy Svitovoi orhanizatsii torhivli?" [WTO in Ukrainian: Ukraine will take advantage of opportunities or protect trade interests through the mechanisms of the WTO?]. Dzerkalo tyzhnia, no. 43–44 (2013): 6-.

Ostashko, T. O., and Voloshchenko-Kholda, L. Yu. Nadzvychaini zakhody SOT dlia zakhystu ryнкiv ahroprodovalchyykh tovariv [Extraordinary Measures of the WTO to protect agro-food commodities markets]. Kyiv, 2011.

Rynky realnoho sektora ekonomiky Ukrainy v instytutsionalnomu seredovyschi SOT: kon'unktura ta intehratsiia [Markets to the real economy in Ukraine's institutional WTO situation and integration]. Kyiv, 2012.

Skolotniani, Yu. "Valerii P'iatnytskyi: «SOT zahyne, iakshcho bude nakladene veto na zminy»" [Valery Pyatnitskii: "The WTO will die if it is vetoed the changes"]. Dzerkalo tyzhnia, no. 9 (2013): 7-.

Sotsialno-ekonomichnyi stan Ukrainy : naslidky dla narodu ta derzhavy [The socio-economic situation in Ukraine: Implications for the Nation and the State]. Kyiv: NVTs NBUV, 2009.

Stratehichni vyklyky XXI stolittia suspilstvu ta ekonomitsi Ukrainy [Strategic Challenges of the XXI century society and economy in Ukraine]. Kyiv: Feniks, 2007.

Skolotniani, Yu. "Valerii P'iatnytskyi: «My – chastyna mizhnarodnoho torhovelnoho prostoru i vidsikaty sebe vid nyoho ne zbyraiemosia»" [Valery Pyatnitskii: "We - the international trade

of the space and cut off themselves from him going"]. Dzerkalo tyzhnia, no. 34 (2012): 7-.

Sidenko, V. R. Globalizatsiia i ekonomicheskoe razvitie. [Globalization and economic development]. Kyiv: Feniks, 2008.

"WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles", 2013.

"Zvit Robochoi hrupy z pytan vstupu Ukrainy do Svitovoi orhanizatsii torhivli. WT/ACC/UKR152" [Report of the Working Party on the Accession of Ukraine to the World Trade Organization. WT/ACC/UKR152]. <http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=32172>

УДК 336.227.3: 336.02

МІЖНАРОДНИЙ ОФШОРНИЙ БІЗНЕС ТА ГЛОБАЛЬНА ФІНАНСОВА СИСТЕМА

© 2014 ЧЕРЛЕНЯК І. І., ДЮГОВАНЕЦЬ О. М.

УДК 336.227.3: 336.02

Черленяк І. І., Дюгованець О. М. Міжнародний офшорний бізнес та глобальна фінансова система

Метою написання статті є дослідження зв'язків міжнародної фінансової системи, міжнародного офшорного бізнесу та тенденцій розвитку національних економік. У науковій роботі проаналізовано позитивні та негативні аспекти впливу офшорних зон на міжнародний бізнес і міжнародну фінансову систему. Розглянуто концептуальні основи мотиваційних джерел офшорного бізнесу та формати змісту, що позначають його асоціальної системної природу. Здійснено аналітичне дослідження структури, субструктур, функцій та спектру можливостей субструктур глобальної фінансової системи, що є важливим питанням з точки зору пріоритетів і завдань державної та корпоративної економічних політик.

Ключові слова: офшорний бізнес, офшорні зони, офшори, ухилення від податків, податкові гавані, податкові сховища, секретні юрисдикції
Бібл.: 11.

Черленяк Іван Іванович – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри, кафедра міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту, Ужгородський національний університет (вул. Підгірна, 46, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна)

Email: cherlenyakij@mail.ru

Дюгованець Олеся Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту, Ужгородський національний університет (вул. Підгірна, 46, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна)

Email: lables@ukr.net

УДК 336.227.3: 336.02

UDC 336.227.3: 336.02

Черленяк І. І., Дюгованець О. М. Международной офшорный бизнес и глобальная финансовая система

Целью написания статьи является исследование связей международной финансовой системы, международного офшорного бизнеса и тенденций развития национальных экономик. В научной работе проанализированы положительные и негативные аспекты влияния офшорных зон на международный бизнес и международную финансовую систему. Рассмотрены концептуальные основы мотивационных источников офшорного бизнеса и форматы содержания, которые обозначают его асоциальную системную природу. Осуществлено аналитическое исследование структуры, субструктуры, функций и спектра возможностей субструктур глобальной финансовой системы, что является важным вопросом с точки зрения приоритетов и задач государственной и корпоративной экономических политик.

Ключевые слова: офшорный бизнес, офшорные зоны, офшоры, уклонение от налогов, налоговые гавани, налоговые убежища, секретные юрисдикции
Библ.: 11.

Черленяк Иван Иванович – доктор наук по государственному управлению, профессор, заведующий кафедрой, кафедра международного бизнеса, логистики и менеджмента, Ужгородский национальный университет (ул. Подгорная, 46, Ужгород, Закарпатская обл., 88000, Украина)

Email: cherlenyakij@mail.ru

Дюгованець Олеся Михайлівна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра международного бизнеса, логистики и менеджмента, Ужгородский национальный университет (ул. Подгорная, 46, Ужгород, Закарпатская обл., 88000, Украина)

Email: lables@ukr.net

Cherlenyak I. I., Diugowanets O. M. International Offshore Business and the Global Financial System

The purpose of this article is to study the relations between the international financial system, the international offshore business trends and the development of national economies. The study analyzed the positive and negative aspects of the impact of offshore zones on international business and international financial system. The conceptual foundations of motivational sources of offshore business and content formats that denote its asocial systemic nature were considered. Analytical study of the structure, substructure, functions and range of capabilities of the substructures of the global financial system were performed, which is an important issue in terms of priorities and objectives of state and corporate economic policies.

Key words: offshore business, offshore areas, offshore, offshore tax evasion, tax havens, secret jurisdiction
Bibl.: 11.

Cherlenyak Ivan I. – Doctor of Sciences (State Administration), Professor, Head of the Department, Department of International Business, Logistics and Management, Uzhgorod National University (vul. Pidgirna, 46, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88000, Ukraine)

Email: cherlenyakij@mail.ru

Diugowanets Olesia M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of International Business, Logistics and Management, Uzhgorod National University (vul. Pidgirna, 46, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88000, Ukraine)

Email: lables@ukr.net